

Yabancı para forward sözleşmelerinin Türkiye muhasebe standartları kapsamında raporlanması

Elif İNCEOĞLU¹

Özet

Finansmanda vadeli işlem; spot işlem tarihini aşan ileri bir tarihte teslimi sözkonusu olacak herhangi bir malın (döviz, menkul kıymet, ürün) vadesi, miktarı ve fiyatının bugünden belirlenerek sözleşmeye bağlandığı işlemidir. Çalışmada yabancı para ile yapılan forward (forward kur) işlemleri ele alınmış ve yeni Türk Ticaret Kanunu ile birlikte finansal raporlamada kullanılması öngörülen Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında bu tür işlemlerin nasıl muhasebeleştirileceği ve raporlanacağı, vergisel boyutu ile birlikte açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Forward işlem, muhasebe standartları, finansal raporlama*

Reporting of Forward Contracts in Foreign Currency within Turkish Accounting Standards

Abstract

In finance, an option is a contract which gives the buyer (the owner or holder) the right, but not the obligation, to buy or sell an underlying asset or instrument at a specified strike price on or before a specified date, depending on the form of the option. In the study, options in foreign currency is examined and explained how to be recorded and reported on basis of Turkish Accounting Standards required by the new Turkish Commercial Code with the tax dimension.

Keywords: *Option, accounting standards, financial reporting*

¹ T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finans Yönetimi Anabilim Dalı Muhasebe Denetim Programı öğrencisi, e.inceoglu@hotmail.com

Giriş

Forward kontrat, müşteri ile tedarikçi arasında mutabık kalınan ve fiyatı imza aşamasında belirlenen bir varlığın gelecekte belirlenen bir tarihte teslimini içeren bir sözleşmedir (Chance, 1988). Forward kontratlar her tür mal ve hizmetle ilgili olarak düzenlenebilirler. Ayrıca yabancı para, endeks, hisse senedi ve borç gibi finansal varlıklar için de forward kontrat hazırlanabilir. Forward kontratların ticaret şekli diğer işlemlerde olduğu gibidir. Başka bir deyişle alıcı ve satıcı işlem konusu olan varlığın miktar ve fiyatı hakkında anlaşmışlardır. Forward ve spot işlemler arasındaki fark, alım satım işleminin yapılma zamanı ile ilgilidir. Spot işlemlerin çoğunda varlık hemen el değiştirmekte ve Ödeme derhal yapılmaktadır. Uygulamada, spot işlemler, hemen olmasa bile, en geç iki iş günü içinde gerçekleşmektedir. Forward kontratlar ise, bir ay, üç ay ya da altı ay gibi vadelerle düzenlenebilir. Uygulamada forward kontratların bir seneyi geçtiği durumlarla seyrek karşılaşmaktadır. Vadeye ulaşıldığında alıcı, önceden anlaşılan fiyat üzerinden ödemeyi yapar, satıcı da anlaşılan miktar ya da tutarda varlığı alıcıya teslim eder. Satıcının vade gününde satıcının iki seçeneği vardır. Satıcı tarafından Alıcıya teslimat satıcının mevcut varlık stokunu azaltarak veya spot piyasadan varlık satın alınarak gerçekleştirilir (Chambers, 2007).

Yabancı para forward sözleşmeleri

Yabancı para piyasaları oldukça hacimli ve karmaşık bir yapıdadır. Birçok finansal kuruluş ve çeşitli ülkelerin merkez bankaları, son teknolojik iletişim sistemleri ve bilgisayarlarla bu sistem içindeki yerlerini almışlardır. Bu piyasalarda işlemler çok kısa sürede ve etkin olarak yapılmaktadır. Bir yabancı para Forward kontratı iki taraf arasında, belirli tutardaki bir yabancı paranın başka bir para birimine çevrilerek, bugünden belirlenmiş geleceğe ait bir tarihte veya belirli bir zaman periyodu içinde teslimi konusunda yapılan bir anlaşmadır. Teslimi yapılacak yabancı para ile ilgili döviz kuru, kontratın hazırlandığı tarihte, bu tarih ile teslim tarihi arasında kalan süre boyunca oluşabilecek döviz kuru değişiklikleri dikkate alınmadan sabitleştirilmektedir. Bu tür kontratlarda vade 30 gün ilâ 180 gün arasında değişmektedir (Kim, 1993).

Forward primleri ve ıskontoları

Forward kurlar, spot kurlardan daha yüksek ya da daha düşük olabilirler. Oldukça seyrek görülen bir durum spot ve forward kurlarının aynı olduğu durumdur.

Bu durumda forward fiyat (flat) düzdür (Eiteman, vd, 1986). Eğer yabancı paranın değeri yerli paraya göre, forward piyasada spot piyasadan daha yüksekse, yabancı para prim yapmış demektir. Buna, forward primi denir (Bu durum yerli paranın değer kaybettiği anlamına gelir).

Eğer yabancı paranın forward değeri, spot değerden düşükse, yabancı para ıskontoya uğramış demektir. Buna forward ıskontosu denir.

Bu durum yerli paranın yabancı paraya karşı prim yaptığı anlamına gelir). İlgili hesaplamalar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Grabbe, 1992):

Tablo 1: Forward Priminin Hesaplanması		
A	forward \$/€	0,83
B	spot \$/€	0,80
$c = a - b$	Fark	0,03
N	Vade (gün)	90
$p = (c/b)$ (360/n)	forward primi	0,1667

Tablo 2: Forward İskontosunun Hesaplanması		
A	forward \$/€	0,80
B	spot \$/€	0,83
$c = a - b$	Fark	-0,03
N	Vade (gün)	90
$p = (c/b)$ (360/n)	forward ıskontosu	-0,1600

Forward kurun hesaplanması

Forward kurlardaki prim ve ıskontolar genellikle, işlem konusu olan iki yabancı para için geçerli olan faiz oranları arasındaki farka eşittir. Eğer yurt içindeki faiz oranları, yurt dışındakine göre daha yüksekse, yabancı ülkenin parası forward piyasada prim yapacaktır.

Eğer yurt içinde faiz oranları, yurt dışındakinden daha düşükse, yabancı ülkenin parası forward piyasada ıskontoya uğrayacaktır (Jensen, vd, 1994).

Bunun nedeni paraların ülke ekonomisinin gidişine göre zaman içinde değer kazanıp kaybetmeleridir.

Para değerindeki artış veya düşüşün nedeni olan enflasyonun göstergelerinden biri de faiz oranıdır. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde buna bağlı olarak faiz oranları da yükselir. Bir paranın gelecekteki değeri faiz oranlarına bakılarak öngörülebilir.

Faiz oranı yüksek olduğu ölçüde paranın gelecekteki göreceli değeri düşük, faiz oranı düşük olduğu ölçüde de yüksektir.

İki paranın belli bir süredeki faiz fiyatları arasındaki fark, o süre sonunda faizi yüksek olan para için ıskonto, faizi düşük olan para için de primdir.

A	Spot kur	0,8925
B	€ faiz	0,0325
C	\$ faiz	0,0175
N	Vade	120
$sp = (a - b - c) n / 360$	swap noktası	0,0045
$fk = a - sp$	forward kur	0,8880

Vadeli işlemler bir yandan yukarıda bahsedildiği şekilde riskten koruma amaçlı kullanılırken diğer yandan sadece spekülasyon amaçlı olarak da yoğun şekilde kullanılmaktadır.

Muhasebe ve raporlama

32 sayılı Türkiye Muhasebe Standardı bir işletmedeki finansal araçların borç veya öz sermaye olarak sunulması ile finansal varlık ve finansal borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri belirler. Finansal araç, bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da hisse senedine dayalı bir finansal araçta artışa neden olan herhangi bir sözleşme olarak tanımlanır ve temelde üç gruba ayrılır:

Finansal varlıklar: Nakit ve nakit benzerleri, alacaklar, alacak senetleri, bir başka işletmenin hisse senetleri (iştirakler ve bağlı ortaklıklar hariç), hazine bonusu, devlet ve özel kesim tahvilleri gibi borçlanma senetlerine yapılan yatırımlardır.

Finansal borçlar: Ticari borçlar, borç senetleri, krediler, bedeli nakden ödenecek mal ve hizmet alımına ilişkin tahakkuklar, ihraç edilen borçlanma senetleri, imtiyazlı hisse senetleridir.

Türev finansal araçlar: Türev araçlar; bir faiz oranına, ürün fiyatına ya da döviz kuruna bağlı olarak değer oluşturan ve sahibine sözleşmeden kaynaklanan hak ve yükümlülükler sağlayan finansal araçlardır. 39 sayılı Türkiye Muhasebe Standardında türev finansal ürünleri belirleyen, üç temel nitelik aşağıdaki gibidir:

- a) Türev finansal aracın değerinin piyasa koşullarındaki değişikliklere karşı duyarlı olması diğer bir ifadeyle, bir faiz oranındaki veya döviz kurundaki ya da fiyat veya oran endekslerindeki değişikliklerin bir sözleşme ile belirlenmiş hak ve yükümlülüklerin değerini değiştirmesi
- b) Bir başlangıç yatırımı gerektirmemesi ya da çok küçük miktarlarda yatırım gerektirmesi
- c) Sözleşme bedelinin gelecek bir tarihte ödenmesi

7 no'lu Türkiye Finansal Raporlama Standardı bir işletmenin finansal araçlar nedeniyle maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi ile o işletmenin sözü edilen finansal riskleri yönetme şekliyle ilgili bilgileri, ilgili işletmenin finansal tabloları aracılığıyla kamuoyuna açıklamayı öngörmektedir. Söz konusu finansal riskleri üç ana grupta toplamak mümkündür:

Kredi riski

Finansal aracın taraflarından birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle diğer tarafta finansal bir kayıp veya zarar meydana gelmesi riskidir. Bu risk karşı taraftan kaynaklanır.

Likidite riski:

Bir işletmenin finansal borçlardan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmekte zorlanması riskini ifade eder ve işletmenin kendinden kaynaklanır.

Piyasa riski

Bu risk türü; piyasadaki fiyat değişiklikleri karşısında, finansal araçların piyasa değerinde ya da işletmeye olabilecek nakit akışında meydana gelebilecek değişiklikleri kapsamaktadır. Finansal aracın türüne göre bu riskler faiz oranlarındaki değişim riski olabileceği gibi döviz kurlarındaki değişim riski ya da benzer başka bir finansal risk de olabilir. Örneğin; daha önce piyasa faiz oranı %10 iken ihraç edilen bir tahvilin değeri, piyasa faiz oranının %12' ye yükselmesi durumunda değeri düşecek aksi durumda artacaktır. Böylece potansiyel bir kayıp ya da kazanç oluşabilecektir (Mısırlıoğlu, 2008, s. 65-81).

Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında değerlendirme işlemleri

Bir işletmenin belirli bir tarihi takip eden üç aylık dönem içinde TL'nin ABD doları karşısında değer kaybına uğrayacağına ilişkin bir beklentisi olduğunu ve bunun sonucunda 3 ay vadeli bir işlem sözleşmesi (forward) satın aldığını ve işlem maliyetinin olmadığını, işletmenin bu sözleşme kapsamında, üç ay sonra 1 ABD doları = 1.2 TL döviz kuru oranı üzerinden 100 ABD doları satın almayı garanti

altına aldığı ve bilanço tarihinde ise döviz kurunun 1 ABD doları = 1.4 TL olarak gerçekleştiğini varsayalım. İşletme, söz konusu türev sözleşmeyi bir finansal varlık olarak bilançosuna dâhil edecek ve “gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar hesap sınıfında raporlayacaktır. Bu durumda; Dönemsonu bilançosunda yer alacak türev sözleşmesi 100 ABD doları x (1.40-1.20) = 0,20 TL değerle raporlanacak ve bu değer dönemin gelir tablosuna kazanç unsuru olarak yansıtılacaktır.

Vergisel değerlendirme

Gelir ve kurumlar vergisi uygulamasında türev ürünlerden ziyade sözleşme sonuçları ele alınmaktadır. Buna göre türev sözleşmelerinin sonuçlanması ile elde edilen gelir ya da gider bu vergilere konu olmaktadır. Vergi Usul Kanunu açısından ise anılan sözleşmelerin nasıl ele alınacağı sorunu söz konusudur. Bu sözleşmelerin bir menkul kıymet gibi ele alınmasında sözleşme koşullarının değişkenlik sağlaması ve kesinlikten uzaklığı tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Bu görüş sahiplerine göre, Vergi Usul Kanunu’nun 258 ve 259’uncu maddeleri uyarınca değerlendirme işlemi sadece “işletmeye dâhil iktisadi kıymetlerin” vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetlerin tespit edilmesi ile ilgili bir işlemdir.

Oysa, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri kural olarak kıymetli evrak ve menkul kıymet niteliği taşımamakta olup alıcısına bir varlığı alma ya da satma konusunda bir hak tanıyan sözleşmelerdir. Temelinde bir sözleşme çerçevesinde bir şeyin yapılmasını isteme hakkı veren bu sözleşmeleri ayrı bir iktisadi kıymet olarak görmek mümkün değildir. 31/12 tarihine kadar olan tahakkuk etmiş, kesin bir gelir- giderden söz edebilmek için işlemin bütününe ait kesin tutarların bilinmesi gerekir. Faizde farklı olarak, belli bir tarihte ödenecek veya tahsil edilecek kesin faiz rakamı bilinmektedir, bu nedenle 31/12 itibari ile kesinleşmiş bir gelir-gider mevcuttur. Forward işleminde ise; kurların sürekli değişmesi söz konusu olduğundan kar ya da zarar mı oluşacağı ancak sözleşme sonunda belli olmaktadır.

Bu hüküm ve açıklamalar çerçevesinde; forward işleminde gelir-gider tahakkuku sözleşme sonucunda oluşacağından, söz konusu işlem neticesinde 31/12 itibarıyla gelir-gider tahakkukundan söz edilemeyecek olup, sözleşme sonunda oluşacağı kabul edilen gelir ve giderler ise ilgili dönem (sözleşmenin bitim tarihine ilişkin dönem) kurum kazancının tespitinde dikkate alınacaktır. Forward işleminde ortaya çıkacak olan Gelir/Giderin tanımlanması hususunda TFRS ve vergi mevzuatındaki farklılık vergi matrahında sadece geçici bir süre ile fark yarattığı için işlemin dönemsonu itibarı ile TFRS kapsamında ertelenmiş vergisi (%20 Kurumlar Vergisi oranı esas alınarak) sözkonusu olacaktır (Akbulut, 2012).

Uygulama

Taraflardan birinin sözleşmeye konu olan finansal varlığı sözleşmede belirlenen fiyat üzerinden gelecekteki belirli bir tarihte satın almasını, karşı tarafın da sözleşmeye konu finansal varlığı satmasını şart koşan nitelikteki forward sözleşmelerinin muhasebe uygulaması için aşağıdaki örnek olay verilmiştir:

Tablo 4: Forward İşlem Verileri	
İşlem Tarihi	04.11.2012
Vade Tarihi	04.04.2013
Sözleşme Tutarı	\$1.000.000
Sözleşme Kuru	1,8090
Vade Tarihindeki Spot Kur	2,0168
31 Aralık 2012 Tarihli Kur	1,9628

Tablo 5: Forward İşlem Hesaplamaları	
A:	04.11.2012 tarihinde sözleşmenin Gerçeğe Uygun Değeri (GUD)
	İşlem Tarihinde: 1.000.000 USD x 1,8090 = 1.809.000 TL
B:	31.12.2012 tarihinde sözleşmenin (GUD)
	Bilanço Tarihinde: 1.000.000 USD x 1,9628 = 1.962.800 TL
C:	Bilanço Tarihinde Ortaya Çıkan GUD Farkı
	C = B - A = 153.800 TL (olumlu)

Tablo 6: Türev Ürününün Yevmiye Kaydı			
Tarih	Hesap	Borç	Alacak
04.11.2012	Finansal Varlıklar	1.809.000	
	Finansal Borçlar		1.809.000

Tablo 7: Türev Ürününün Yevmiye Kaydı			
Tarih	Hesap	Borç	Alacak
31.12.2012	Finansal Varlıklar	153.800	
	Ertelenmiş Vergi Gideri	30.760	
	Ertelenmiş Vergi Borcu		30.760
	GUD Artış Gelirleri		153.800

Sonuç

Yürürlüğe giren yeni Türk Ticaret Kanunu sermaye şirketlerinin muhasebe kayıtlarını mali mevzuat, finansal raporlamalarını ise TFRS kapsamında gerçekleştirmelerini öngörmektedir. Bu yükümlülük kapsamına giren sermaye şirketlerinin sınırları her yıl bakanlar kurulu kararı ile belirlenmektedir. Yıllar itibari ile sınırın düşürüleceği ve böylece kapsamın genişletileceği göz önünde bulundurulursa önümüzdeki üç – beş yıl içinde bağımsız denetim ve dolayısıyla TFRS tabanlı muhasebe kapsamı dışında herhangi bir sermaye şirketinin kalmayacağı söylenebilir. Böylece günümüzde bazıları, gelecekte de bütün sermaye şirketleri TFRS düzenlemeleri kapsamında finansal raporlama yapabilmek için yasal defterlerindeki kayıtlarını finansal tablolar üzerinde düzeltme ve sınıflandırma kayıtları ile birleştirmek ve bu farklılıkları yıllar itibari ile takip etmek durumunda kalacaktır. Yukarıda uygulama başlığı altında verilen kayıtlar da bunlardan sadece forward işlemlerine ait olanlardır. Sermaye şirketleri bu tür işlemlerinden ortaya çıkan gelir ve giderlerini ve bu gelir ve giderlerinden kaynaklan ertelenmiş vergi varlık veya yükümlülüklerinin özkaynak etkilerini yıllar itibari ile yasal kayıtlarının dışında, ayrı bir muhasebe düzeni kurarak, izlemek zorundadır.

KAYNAKÇA

- [1] Akbulut, A. (2012). *Karşılaştırmalı TFRS Vergi Uygulamaları*. 190, Muhasebe Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul.
- [2] Chambers, N. (2007). *Türev Piyasalar*. 135, Beta, Ankara.
- [3] Chance, D. M. (1998). *Introduction to Option and Futures*. 210, the Dryden Press, US.
- [4] Eiteman, D., Stonehill, A. ve Lessard, D. (1986). *Multinational Business Finance*. 97, Addison-Wesley, US.
- [5] Grabbe, O. (1992). *International Financial Markets*. 839, Prentice Hall Simon&Schuster, US.
- [6] Jensen, D., Coffman E., Stephens R., ve Burns T. (1994). *Advanced Accounting*. 654, McGraw-Hill, US.
- [7] Kim, T. (1993). *International Money and Banking*. 131, Routledge, UK.
- [8] Mısırlıoğlu, U. (2008): Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi. İSMMM MO Mali Çözüm Dergisi, 86, 65-81.